

Ada Iwanowicz

<http://orcid.org/0000-0003-1660-2885>

Uniwersytet Jagielloński

ada.iwanowicz@student.uj.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2023.410202.11

Wpływ idei jagiellońskich na walkę o polonizację i niezależność Uniwersytetu Jagiellońskiego w XVIII i XIX w.

STRESZCZENIE

Artykuł dotyczy wpływu idei jagiellońskich na walkę społeczności akademickiej o polonizację i niezależność Uniwersytetu Jagiellońskiego w XVIII i XIX w. Badania w tym zakresie nie cieszą się dużą popularnością. Literatura przedmiotu jest uboga. Przeanalizowano konkretne wydarzenia z historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w celu wskazania wpływu idei jagiellońskich. Poprzez przekrojową analizę całego okresu zaborów uwypuklono istotną rolę owych idei w historii uczelni.

SŁOWA KLUCZE: idee jagiellońskie, Uniwersytet Jagielloński, zabory, polonizacja, walka narodowowyzwoleńcza

ABSTRACT

The Influence of Jagiellonian Ideas on the Struggle for Polonization and Independence of the Jagiellonian University in the Eighteenth and Nineteenth Centuries

The article is about the influence of Jagiellonian Ideas on the struggle for Polonization and independence of the Jagiellonian University in the eighteenth and nineteenth centuries. The research on this matter is not popular. The literature is also scarce. The analyses of specific events in the history of the Jagiellonian University highlighted the influence of the Jagiellonian ideas. The cross-cutting analysis of the whole partition period outlined the significant role of those ideas in the university's history.

KEYWORDS: Jagiellonian ideas, Jagiellonian university, the partitions, Polonization, national liberation struggle

Wstęp

Wiek XVIII i XIX są w Polsce powszechnie kojarzone z okresem zaborów i walki o niepodległość. Należy jednak pamiętać, iż walczono w tym czasie nie tylko o niezależność państwa, ale również uniwersytetów, a w szczególności Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wiele już zostało na ten temat napisane. Warto w tym miejscu wspomnieć chociażby o *Dziejach Uniwersytetu Jagiellońskiego* pod redakcją Jerzego Wyrozumskiego czy o dziele Marii Stinii *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871-1914. Modernizacja procesu nauczania*. Kwestia wpływu idei jagiellońskich na wydarzenia, które rozegrały się wówczas na najstarszej polskiej uczelni, nie została wyczerpana. Z tego powodu poniższy esej poświęcono przybliżeniu tego fascynującego zagadnienia.

W celu zrozumienia dalszych rozważań na początku przybliżono koncepcję idei jagiellońskich i podstawowe fakty dotyczące historii Uniwersytetu Jagiellońskiego w XVIII i XIX w. Następnie przeanalizowano ich rolę w konkretnych wydarzeniach rozgrywających się na krakowskiej uczelni. Na zakończenie wspomniano o najistotniejszych badaniach naukowych, które jagiellońska społeczność akademicka przeprowadziła podczas zaborów.

Czym są idee jagiellońskie?

Niemożliwe jest pisanie o ideach jagiellońskich bez uprzedniego wyjaśnienia, co je stanowi. Należy rozpocząć od genezy. Jak pisze Józef Łucyszyn (2017, s. 37):

Zjawisko pluralizmu charakteryzowało region Europy Środkowej, który na przełomie XIV i XV wieku nazywany był Europą Jagiellońską. W pluralistycznej strukturze społecznej nacisk kładziono nie tyle na przestrzeń terytorialną, co na wypracowanie w tym czasie zasad koegzystencji i dobrego sąsiedztwa, kształtowanie się blisko powiązanych systemów społecznych i politycznych, jak i rozwój kultury oraz wymiany gospodarczej (Łucyszyn, 2017).

Wskazał również, iż w tym okresie zawarto unię personalną między Polską a Litwą. W rezultacie w XV w. na Uniwersytecie Krakowskim funkcjonowała krakowska szkoła prawa międzynarodowego z tak wybitnymi osobistościami jak Paweł Włodkowic i Stanisław ze Skalbmierza na czele.

Włodkowic stworzył naturalne prawo narodów, manifestację idei jagiellońskich (Korporowicz, 2017). Zaprezentował swoje założenia na soborze w Konstancji w 1414 r., udowadniając, że poganie zostali stworzeni przez

Boga tak jak chrześcijanie, a więc w rezultacie mają prawo do rządzenia swoją ziemią i życia w pokoju, ponieważ godność ludzka przynależy każdemu człowiekowi (Dębska, 2017). Wskazał również, iż długotrwały pokój może zostać osiągnięty jedynie poprzez dialog, tolerancję i współpracę, a nie poprzez siłę (Łucyszyn, 2017).

Stanisław ze Skalbmierza był natomiast autorem idei wojny sprawiedliwej (Łucyszyn, 2017), dziś rozumianej jako bezpieczeństwo kulturowe, które oznacza, iż każdy naród i wspólnota kulturowa mają prawo do samoobrony, istnienia i rozwoju (Korporowicz, 2018).

Koncepcja idei jagiellońskich rozszerzyła się jednak z biegiem czasu. Współcześni badacze, w szczególności Leszek Korporowicz, Józef Łucyszyn i Marta Dębska, piszą o takich aspektach jak: mobilność, współpraca pomiędzy grupami etnicznymi, równość, ochrona kultur, ważność komunikacji, wolność, sprawiedliwość, prawda, prawo własności, obowiązek troski o dobro wspólne, osiąganie celów, poszanowanie prawa i umów oraz aktywizm. W tym miejscu tylko wymieniono owe płaszczyzny, gdyż omówiono je szerzej w dalszych partiach tekstu.

Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w okresie zaborów

Bardzo różne realizacje idei jagiellońskich w odmiennych obszarach rzeczywistości Rzeczypospolitej nie zakończyły się z chwilą zakończenia dynastii jagiellońskiej. Ukształtowały one na wieki podwaliny wyobraźni politycznej i kulturowej dziedzictwa jagiellońskiego, które przetrwało nawet w okresie zaborów. Przykładem jest historia Akademii Krakowskiej nazwanej przez zaborców Szkołą Główną Królewską, później do roku 1817 Szkołą Główną Krakowską. W ciągu całego tego okresu, jak i po roku 1817, który przekształcił nazwę uczelni w znaną do dzisiaj formę Uniwersytetu Jagiellońskiego, nie zatracono pamięci najistotniejszych jego wartości oraz ich funkcji. Można podzielić ten okres na cztery krótsze etapy.

Pierwszy rozpoczął się w 1794 r. i trwał do końca 1808 r. Był to początek zaborów, więc władze austriackie zwolniły polskich profesorów, zlikwidowały autonomię uczelni i rozpoczęły jej stopniową germanizację. Pojawiło się nawet ryzyko całkowitej likwidacji Szkoły Głównej Koronnej (Banach, 2000), jednak zamiast tego w 1805 r. do uniwersytetu zwanego wówczas Szkołą Główną Krakowską włączono Uniwersytet Lwowski.

Drugi etap obejmuje lata istnienia Księstwa Warszawskiego, a więc okres od 1809 r. do 1815 r. Wówczas germanizacja i degradacja uczelni zostały przerwane. Przywrócono szkole polski charakter i zaplanowano wiele reform, jednak nie zostały one wprowadzone, ponieważ w 1815 r., podczas kongresu wiedeńskiego, Księstwo Warszawskie zlikwidowano.

Utworzono wówczas Rzeczpospolitą Krakowską, co oznaczało zależność Krakowa od trzech mocarstw jednocześnie: Austrii, Rosji i Prus. Mimo to dzięki zabiegom księcia Adama Jerzego Czartoryskiego Uniwersytet Jagielloński otrzymał z powrotem swoje przywileje (Banach, 2000). Niestety taki stan nie trwał długo, gdyż po zaangażowaniu się studentów i profesorów w powstanie listopadowe w 1830 r. zaborcy odebrali uczelni autonomię i rozpoczęli najsilniejszą falę germanizacji. Studentom z zaboru rosyjskiego, a później również z austriackiej Galicji, zabroniono studiowania na najstarszej polskiej uczelni (Banach, 2000).

W 1846 r., po upadku powstania krakowskiego, Kraków ponownie przyłączono do Austrii. Pozostał pod jej panowaniem do 1918 r. (Banach, 2000). Germanizacja postępowała, a język polski przestał być językiem wykładowym. Odzyskał ten status dopiero w 1886 r. (Stinia, 2014).

Co łączy idee jagiellońskie i historię Uniwersytetu Jagiellońskiego?

Na tym etapie należy postawić fundamentalne pytanie: co łączy idee jagiellońskie i dziewiętnastowieczną historię Uniwersytetu Jagiellońskiego? Odpowiedź jest prosta. Podczas całego czasu trwania zaborów profesorowie, studenci i inni pracownicy uniwersytetu walczyli zarówno o niepodległość Polski, jak i uczelni. Ich konkretne działania, które opisano poniżej, wyraźnie pokazują, że idee jagiellońskie były wciąż żywe wśród społeczności akademickiej podczas aneksji.

Każdy przykład podzielono na dwie części. W pierwszej opisano przebieg wydarzeń, co nazwano rysem historycznym, natomiast w drugiej przedstawiono konkretne idee jagiellońskie, jakie w owym rysie odnaleziono.

1.1. Pertraktacje z okupantem – rys historyczny

Warto rozpocząć od najbardziej ewidentnego przykładu zmagania społeczności akademickiej – bez względu na sytuację w Austrii i Krakowie, usiłowano ją rozwiązywać problemy poprzez rozmowę. Odnaleziono cztery przykłady takiego zachowania, każdy podczas innego etapu w historii zaborów.

Pierwszy dotyczy 1796 r., kiedy dwóch wybitnych naukowców, Jan Śniadecki i Józef Bogucicki, zostali wysłani do Wiednia, aby porozmawiać z cesarzem austriackim Franciszkiem II. Pomimo niechęci ze strony czołowych austriackich polityków udało im się spotkać z władcą. Poprosili go o potwierdzenie praw i przywilejów uniwersytetu, a także o finansowanie

uczelni. Zapoznali cesarza z najważniejszymi osiągnięciami krakowskich uczonych, aby go przekonać. W rezultacie uniwersytetu nie zamknięto, choć nie powstrzymało to germanizacji (Banach, 2000).

Kolejną próbę osiągnięcia celu poprzez konwersację podjęto w 1814 r., gdy car Aleksander I, uważany za sprzymierzeńca Polaków, również został poproszony o potwierdzenie praw i przywilejów uczelni. Pragnąc ściślej związać władcę z uniwersytetem, profesorowie nadali mu tytuł konserwatora. Niestety, niemożliwe jest ocenienie skuteczności tego posunięcia, gdyż Księstwo Warszawskie upadło w tym samym roku.

Trzecią próbę podjęto w 1848 r., gdy Wacław Zaleski, gubernator Galicji, otrzymał memoriał, w którym domagano się polonizacji edukacji na wszystkich poziomach, zwrotu zagarniętej własności uniwersytetu i utworzenia kilku nowych katedr, włączając w to katedrę historii Polski i katedrę prawa polskiego. Niestety, w 1849 r. upadła Wiosna Ludów i rozpoczęła się kolejna fala germanizacji (Banach, 2000).

To jednak nie wystarczyło, by zniechęcić społeczność akademicką, ponieważ w 1860 r. podjęto ostatnią próbę wywalczenia swoich praw, po raz pierwszy – skuteczną. Mianowicie, w 1860 r. rektor Piotr Bartynowski i kilku wybitnych uczonych udało się do Wiednia, aby prosić cesarza Ferdynanda I o zgodę na polonizację uczelni. Uzyskali ją i w 1861 r., po pokonaniu licznych trudności, polonizacja w końcu się rozpoczęła (Stinia, 2014).

1.2. Pertraktacje z okupantem – idee jagiellońskie

W powyższych przypadkach odnaleziono wiele idei jagiellońskich, zaczynając od tej najbardziej oczywistej – rozwiązywania problemów poprzez komunikację. Jak pisze Korporowicz (2017, s. 27): „Ten [dialog – A.I.] staje się jagiellońskim kryterium stosunków międzykulturowych, międzynarodowych i międzypaństwowych, kluczowym dla idei stosunków społecznych”. Jagiellońska społeczność akademicka mogła się odizolować od władz austriackich, ignorować je, podkreślając brak legitymizacji z ich strony. Gdyby jednak tak postąpiła, uniwersytet zostałby zamknięty już na początku okresu zaborów. Profesorowie byli w pełni świadomi tego faktu. W związku z tym, walcząc o przetrwanie Uniwersytetu Jagiellońskiego, kulturowego dziedzictwa całego narodu polskiego, podjęli się trudnego zadania – negocjacji z okupantem.

Biorąc pod uwagę powyższe, wskazano dwie inne idee jagiellońskie – aktywizm i troskę o dobro wspólne.

Mimo to w tym miejscu można by jednak zadać pytania: Dlaczego społeczność akademicka nie walczyła w konspiracji, aby ochronić uczelnię? Z jakiego powodu nie podjęła nielegalnych działań przeciw okupantowi,

którego działania były nielegalne? Odpowiedź jest prosta – szczerze wierzyła w sprawiedliwość i postrzegała przestrzeganie prawa jako najbardziej fundamentalną wartość, oczywiście jagiellońską wartość. Jak pisze Łucyszyn (2017, s. 45): „Paweł Włodkowiec widział jedną z głównych cech prawa naturalnego w uniwersalizmie i przekonaniu, że absolutnie wszyscy mają tę samą naturę i łączy ich jeden cel, co jest powodem, dla którego powinni się dobrze traktować”. Właśnie w taki sposób postąpili krakowscy uczeni, nawet pomimo braku szacunku prezentowanego przez drugą stronę.

Pokazuje to również kolejną jagiellońską wartość – poszanowanie ludzkiej godności. Nie zwracając uwagi na wszelkie afronty, uczeni kontynuowali walkę, szukając kolejnych możliwości do przeprowadzenia pokojowych rozmów, okazując szacunek ludziom, którzy nie szanowali ich – to właśnie piękna kwintesencja idei jagiellońskich.

2.1. Walka o polonizację – rys historyczny

W następnej kolejności warto przyrzeć się bezpośredniej walce o polonizację. Pierwsza aktywność w tym zakresie została podjęta przez Hugona Kołłątaja w 1809 r., gdy Kraków stał się częścią Księstwa Warszawskiego. Uratował wówczas uczelnię przed likwidacją, tworząc nowy status, który przywrócił Szkole Głównej Krakowskiej autonomię. Jednakże władze zniosły ten dokument rok później (Banach, 2000).

Kolejnym profesorem silnie zaangażowanym w ów proces był Józef Majer, rektor w latach 1848–1851. Planował on przekształcić uczelnię w szkołę ogólnopolską, jednak nie dało się tego osiągnąć bez pełnej autonomii i polonizacji. W rezultacie usiłował on zatrudnić najznamienitsze osobistości polskiej nauki i kultury, tak z ziem polskich, jak i z emigracji. Należeli do nich między innymi Adam Mickiewicz, Józef Ignacy Kraszewski, Wincenty Pol i Seweryn Goszczyński. Niestety większość z nich nie mogła wrócić do Krakowa ze względu na silne zaangażowanie polityczne. Co ciekawe, władze uczelni powróciły do tej koncepcji pod koniec XIX w., już po polonizacji (Banach, 2000).

Kilka lat po koncepcji Majera, w roku akademickim 1861/1862, rektor Józef Dietl miał podobne ambicje. Ponadto usiłował nawiązać kontakty z europejską społecznością naukową. Władze austriackie odkryły jednak, iż wspierał studentów podczas powstania styczniowego, w konsekwencji przenosząc go w stan spoczynku (Banach, 2000). Co warte podkreślenia, Dietl, pomimo swojego zaangażowania w polonizację, uważał, że język niemiecki nie powinien być całkowicie odrzucony, ponieważ popularyzacja osiągnięć polskich naukowców za granicą tylko za pomocą języka polskiego byłaby niemożliwa (Surman, 2012).

2.2. Walka o polonizację – idee jagiellońskie

To odpowiednie miejsce, aby postawić pytanie: gdzie można odnaleźć idee jagiellońskie w tym przypadku? Profesorowie opisani powyżej byli aktywistami i walczyli o wolność, co oczywiście wpisuje się w idee jagiellońskie, jednak tym razem inne manifestacje należy wysunąć na pierwszy plan.

Aspektami, które powinny być podkreślone, są mobilność nauki i myśli oraz współpraca pomiędzy narodami i wspólnotami kulturowymi w celu budowy relacji i tworzenia współzależności (Korporowicz, 2017). Pierwsze ich przejawy zaobserwowano już w koncepcji zjednoczenia studentów z trzech zaborów autorstwa Majera, ale osiągają one szczyt w idei Dietla. To niewiarygodne, w jaki sposób wykorzystał fundamentalną ideę jagiellońską, jaką jest nawiązywanie międzykulturowego dialogu. Miał ambicję nawiązania relacji z europejską społecznością naukową w celu zwiększenia rangi Uniwersytetu Jagiellońskiego na arenie międzynarodowej. W rezultacie miało to także zwrócić uwagę Europy na kwestię niepodległości ziem polskich.

Z drugiej strony, jego podejście do języka niemieckiego jasno pokazuje rolę mobilności nauki i myśli w tej koncepcji.

Obecna jest tu również jeszcze jedna idea jagiellońska, do tej pory nieomawiana, mianowicie równość. Obydwaj rektorzy, Majer i Dietl, robili wszystko, co było w ich mocy, aby umożliwić studiowanie na Uniwersytecie Jagiellońskim studentom z wszystkich ziem polskich. Z pewnością nie walczyliby o to z tak silnym samozaparciem, gdyby nie stanowiło to dla nich nadrzędnej wartości, oczywiście jagiellońskiej wartości.

Ostatnim aspektem, który należy poruszyć w tym kontekście, jest bezpieczeństwo kulturowe, rozumiane przez Korporowicza (2017, s. 31) jako „prawo do niezależnego wyboru ścieżek rozwoju”. Tę ideę można z taką łatwością zaobserwować w obydwu koncepcjach, iż nie wymaga ona dalszego komentarza.

3.1. Działania na rzecz społeczeństwa polskiego – rys historyczny

Kolejna grupa działań, którą opisano, to praca społeczności akademickiej na rzecz społeczeństwa polskiego.

Pierwszym aspektem jest funkcjonowanie Polskiej Szkoły Nauk Politycznych na początku XX w. Została ona założona, aby podnieść poziom kultury politycznej, popularyzować wiedzę na temat prawa i ekonomii,

a w konsekwencji zaktywizować Polaków. Celem szkoły było stworzenie centrum edukacyjnego, przekraczającego granice trzech zaborów, aby nauczyć ludzi patrzenia na polskie ziemie z szerszej perspektywy. Technicznie instytucja ta nie była częścią uniwersytetu, natomiast jej powiązania z Uniwersytetem Jagiellońskim były tak silne, iż postrzegano ją jako jego część (Stinia, 2014).

Kolejną inicjatywą były Powszechne Wykłady Uniwersyteckie, również podjęte na początku XX w. w celu bezpośredniej popularyzacji odkryć i osiągnięć naukowych z uwagi na silną potrzebę edukacji dorosłych w polskim społeczeństwie (Stinia, 2014).

Co więcej, bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. Uniwersytet Jagielloński pomógł innym polskim uniwersytetom, uzupełniając braki kadrowe w Warszawie, Poznaniu i Wilnie. W sumie do tych miast przeniosło się 248 profesorów w latach 1918–1939 (Banach, 2000).

3.2. Działania na rzecz społeczeństwa polskiego – idee jagiellońskie

Ponownie nadszedł moment, aby wyjaśnić, gdzie tym razem odnaleziono najistotniejsze idee jagiellońskie. Najważniejszą, dotychczas niepodkreśloną, jest równość, wolność i braterstwo w praktycznych sferach życia wspólnotowego, szczególnie w kulturze akademickiej (Korporowicz, 2018). Może być ona rozumiana nie tylko konkretnie jako równość na uniwersytecie, ale również jako działania społeczności akademickiej na rzecz wyrównywania szans wewnątrz całego społeczeństwa. Uczni krakowscy stworzyli wiele programów mających na celu nie tylko szerzenie oświaty, ale także zwiększenie świadomości w kwestii polskiej tożsamości i polskich ziem, co płynnie prowadzi do kolejnej idei jagiellońskiej.

Korporowicz nazywa ją następująco: (2017, s. 19): „uzupełnienie unikalnego, lokalnego i uniwersalnego spojrzenia na kwestię dziedzictwa kulturowego, a także jego znaczenie w rozwoju ludzkich społeczności i ich instytucji”. Wpływ Uniwersytetu Jagiellońskiego na rozwój polskiego społeczeństwa był nie do zakwestionowania. Krakowscy uczni zapoznali Polaków z rzetelnymi informacjami na temat ich ziem i nauczyli, jak dbać o dobro wspólne, które również stanowi jedną z idei jagiellońskich, tak jak prawo własności, także wykładane przez profesorów. Co więcej, dali swoim rodakom praktyczne rady dotyczące funkcjonowania w austriackim systemie prawnym.

W rezultacie jagiellońska społeczność akademicka zjednoczyła Polaków, co stanowi przykład kolejnej idei jagiellońskiej – współpracy pomiędzy grupami etnicznymi, w tym przypadku nie tyle etnicznymi, ile społecznymi.

Kończąc rozważania w tym zakresie, warto dodać, iż można w tych przykładach zaobserwować również mobilność myśli i aktywizm, co zostało wyjaśnione powyżej.

4.1. Sfera symboliczna – rys historyczny

Najwyższy czas odłożyć na bok praktyczne aspekty walki o autonomię i omówić sferę działań symbolicznych, podjętych przez społeczność akademicką.

Najistotniejsze z nich przypada na początek XIX w. Z powodu fali germanizacji wielu polskich profesorów odeszło z pracy lub przeszło na wcześniejszą emeryturę, co znacznie osłabiło kadrę wyższego szczebla (Banach, 2000).

Drugie działanie wiąże się natomiast z insygniami uniwersyteckimi. Mianowicie w 1851 r., podczas przejazdu cesarza Franciszka Józefa przez Kraków, jagiellońscy profesorowie nałożyli togi akademickie zamiast oficjalnych austriackich mundurów urzędniczych (Banach, 2000).

Powtórzyli to działanie, choć tym razem już legalnie, w 1869 r. po odzyskaniu autonomii, w czasie ponownego pogrzebu Kazimierza Wielkiego (Stinia, 2014), co wyraźnie pokazuje rangę symboli uniwersyteckich w oczach społeczności akademickiej.

4.2. Sfera symboliczna – idee jagiellońskie

Głównym powodem, dla którego opisano powyższe wydarzenia, jest fakt, iż najistotniejsza idea jagiellońska jeszcze nie została odpowiednio podkreślona. Chodzi oczywiście o ludzką godność.

Jak pisze Łucyszyn (2017, s. 41):

Włodkowic stworzył naukowe, prawne i moralne podstawy funkcjonowania społeczeństwa, w którego centrum znajdował się człowiek wraz ze swoją godnością. Ochrona ludzkiej godności i współistnienie we wzajemnym szacunku stworzyło moralny system oparty na poszanowaniu prawa, które pozwalało każdemu człowiekowi żyć w pokoju, jak i na sprawiedliwości społecznej, podkreślającej przyczyny i zakres szacunku społecznego.

Powyższy cytat jasno pokazuje, iż nikt nie miał równie silnych podstaw jak jagiellońscy profesorowie, aby podkreślić znaczenie swojej godności. Rozważając wszystkie opisane działania, można niewątpliwie stwierdzić, iż wypełnili wymagania stawiane przez Włodkowica. Szanowali prawo, konsekwentnie walcząc o swoją wolność, ponieważ zgodnie z naturalnym prawem narodów mogli, a nawet powinni postąpić w ten sposób.

5.1. Zaangażowanie w walkę narodowyzwolenczą – rys historyczny

Mówiąc o tym, jak ludzie powinni zachowywać się w obliczu zagrożenia swojej niepodległości, niemożliwe jest pominięcie kwestii bezpośredniego zaangażowania społeczności akademickiej w walkę narodowyzwolenczą.

Najistotniejszy był udział w powstaniu krakowskim w 1846 r., ponieważ aktywnie zaangażowali się w nie również profesorowie (Banach, 2000). Nie można nie doceniać uczestnictwa studentów, gdyż oni także stanowili część społeczności akademickiej. Uczestniczyli w powstaniu listopadowym w 1830 r. i w powstaniu styczniowym w 1863 r., wielu poległo w bitwie pod Miechowem. Służyli również w Legionach Polskich podczas I wojny światowej (Banach, 2000).

5.2. Zaangażowanie w walkę narodowyzwolenczą – idee jagiellońskie

Walcząc o godność ludzką, wolność narodu polskiego, sprawiedliwość i prawo do swojej ziemi, które już same w sobie są fundamentalnymi wartościami jagiellońskimi, studenci i profesorowie wykorzystali swoje podstawowe prawo nadane im przez Włodkowica – prawo do walki o niepodległość swojego narodu. Nazwano to wojną sprawiedliwą, będącą jednym z założeń naturalnego prawa narodów (Korporowicz, 2018).

Co więcej, nie tylko użyli swoich praw, ale z drugiej strony również wypełnili swój obowiązek poprzez okazanie troski o dobro wspólne, które także jest wartością jagiellońską (Łucyszyn, 2017).

Osiągnięcia naukowe uczonych Uniwersytetu Jagiellońskiego

Na zakończenie warto przybliżyć najistotniejsze osiągnięcia naukowe krakowskich uczonych z okresu zaborów, nie po to, by doszukiwać się w nich idei jagiellońskich, ale aby przybliżyć patriotyczną atmosferę, która wówczas panowała. Pozwoli to lepiej zrozumieć kontekst, w jakim owe idee i wartości funkcjonowały.

Ogólnie rozumiana problematyka związana z Polską była głównym tematem badań. Historycy i literaturoznawcy doszukiwali się powiązań między historią i literaturą polską oraz niemiecką. Antropolodzy i etnologowie znajdowali się w centrum zainteresowania, badając tożsamości

polską, ukraińską, galicyjską i żydowską, co doprowadziło do zdefiniowania owych pojęć. W tym czasie geografowie i geolodzy prowadzili badania nad strukturą geologiczną Tatr i Karpat (Surman, 2012).

Jednakże najistotniejsze postępy poczyniono w medycynie. Naukowcy związani z tą dziedziną wiernie służyli społeczeństwu, popularyzując wiedzę na temat podstawowych zasad higieny i balneologii, a także organizowali ponadzaborowe zjazdy. W rezultacie krakowscy uczeni byli tak dumni ze swoich osiągnięć, iż doprowadziło to do „mitycznego kodyfikowania osiągnięć polskich naukowców (...) tworzenia mitu narodowego na przykład wokół krakowskiej szkoły medycznej, «polskiej» kriologii etc.”, jak pisze Jan Surman (2012, s. 51).

Takie podejście niewątpliwie dało jagiellońskiej wspólnotie akademickiej siłę do stawiania oporu władzom austriackim.

Podsumowanie

Podsumowując, po ponad stu latach walki o polonizację i niepodległość Uniwersytetu Jagiellońskiego społeczność akademicka w końcu osiągnęła sukces. Całkowita nacjonalizacja uczelni dała uczonym i studentom siłę oraz energię do ciężkiej pracy, aby jak najszybciej odbudować uniwersytet. Zdaniem profesora Andrzeja Kazimierza Banacha, ich godne podziwu poświęcenie doprowadziło do rozpoczęcia nowego etapu w rozwoju uczelni, który dorównał nawet temu z XV i XVI w. (Banach, 2000).

Nie ma również przeszkód, aby interpretować ten fakt symbolicznie, gdyż okres, gdy idee jagiellońskie zostały wskrzeszone, z powodu trudnej sytuacji politycznej i społecznej można porównać do czasu, w którym powstały.

Nie jest to zadziwiające, iż wpłynęły na rozwój uczelni w takim stopniu, ponieważ, jak pisze Łucyszyn (2017, s. 38), „idea jagiellońska, jako uniwersalna idea społeczna, jest nie tylko koncepcją polityczną, czy użytecznym sloganem propagandowym, gotowym do wykorzystania w walce o władzę. Posiada tym samym potencjał inspirowania i kształtowania twórczych procesów społecznych i politycznych, służących dobru wspólnemu”.

Społeczność akademicka XVIII i XIX w. dokładnie w taki sposób pojmowała ową ideę. W związku z tym metody walki okazały się skuteczne i przyniosły zdumiewające efekty w późniejszym czasie.

BIBLIOGRAFIA

- Banach, A.K. (2000). Czasy zaborów. Uniwersytet Jagielloński w latach 1795–1918. W: J. Wyrozumski (red.), *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 85–163.
- Dębska, M. (2017). The Jagiellonian Ideas in the Contemporary World Order in the Aspect of the National Identity and the Nation-States. W: L. Korporowicz, S. Jaskuła, M. Stefanovič i P. Plichta (red.), *Jagiellonian Ideas Towards Challenges of Modern Times*. Kraków: Jagiellonian Library, 211–223.
- Korporowicz, L. (2017). Jagiellonian Values. W: L. Korporowicz, S. Jaskuła, M. Stefanovič i P. Plichta (red.), *Jagiellonian Ideas Towards Challenges of Modern Times*. Kraków: Jagiellonian Library, 15–37.
- Korporowicz, L. (2018). Jagiellońskie studia kulturowe jako projekt kulturoznawczy. *Relacje Międzykulturowe*, nr 1(3), 103–127.
- Łucyszyn, J. (2017). The Pragmatic Interpretation of Jagiellonian Ideas. W: L. Korporowicz, S. Jaskuła, M. Stefanovič i P. Plichta (red.), *Jagiellonian Ideas Towards Challenges of Modern Times*. Kraków: Jagiellonian Library, 37–53.
- Stinia, M. (2014). *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagiellonica”.
- Surman, J. (2012). Uniwersytety galicyjskie w Monarchii Habsburskiej: nacjonalizacja edukacji i internacjonalizacja nauki? *Prace Komisji Historii Nauki Polskiej Akademii Umiejętności*, nr 11, 39–52.

Ada Iwanowicz – absolwentka studiów licencjackich dotyczących relacji międzykulturowych i studentka drugiego roku licencjatu arabistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Zająła drugie miejsce w Konkursie Wiedzy o Uniwersytecie Jagiellońskim w roku akademickim 2019/2020. W roku akademickim 2021/2022 uczestniczyła w kursie *Jagiellonian Ideas in Contemporary Multicultural World* prowadzonym przez profesora Leszka Korporowicza. Interesuje się szeroko rozumianym językoznawstwem i historią Uniwersytetu Jagiellońskiego.